

ბეჟან ჯავახია – ასოცირებული პროფესორი, მეცნიერებისა და ხელოვნების ფაკულტეტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Bejan Javakhia – Associate Professor, Faculty of Arts and Sciences, Ilia State University

ცვლილებები პაპების აღმოსავლეთის პოლიტიკაში XIII საუკუნის დამდეგიდან და საქართველო

XIII საუკუნის დამდეგს მონღოლთა გამოჩენამ პოლიტიკურ ასპარეზზე, მონღოლურმა დაპყრობებმა, შუა საუკუნეების საზოგადოებისათვის დამახასიათებელი პროვიდენციალური იდეოლოგიის ფონზე, შუა საუკუნეების ადამიანებისათვის სამყაროს აღსასრულის შესახებ ესქატოლოგიური ტექსტები უფრო მძაფრი გახადა. ახალი სიცოცხლე შეიძინეს სხვადასხვა წინასწარმეტყველებებმა სამყაროს აღსასრულის შესახებ. თუმცა, ვიდრე ასეთი ტექსტები გაჩნდებოდა, დასავლეთ ევროპა სრულ გაურკვეველობაში აღმოჩნდა. ევროპელებისათვის ძნელი გასაგები იყო ახალი ძალის პოლიტიკური ვნებები და მათი მსოფლხედვაც. ახალი ძალა, რომელიც ებრძოდა მათ მტერს აღმოსავლეთში, ძალა, რომელმაც დაამარცხა თურქ-სელჩუკები და ისლამური ქვეყნები, ხშირად ხდებოდა ევროპელთათვის გაუგებრობის საფუძველი. ხშირი იყო მათ შესახებ არასწორი წარმოდგენა. ეს ფაქტი საუკეთესოდ აისახა საქართველს მეფე რუსუდანის წერილში პაპებისადმი, სადაც ის წერდა, რომ მონღოლები მათ ჭეშმარიტი ქრისტიანები ეგონათ: „როდესაც ბოროტნი თათარნი შემოვიდნენ ჩვენს ქვეყანაში, ეს იქნება თქვენც შეიტყვეთ, დიდი უბედურება მიაყენეს ჩვენს ერსა და დაგვიხოცეს ექვსი ათასი კაცი. ჩვენ მათ არ ვუფრთხილდებოდით, რადგან ქრისტიანები გვეგონა; მაგრამ როდესაც ვსცანით, რომ კარგი ქრისტიანები არ იყვნენ, მაშინ შეგვრიბეთ ყოველი ჩვენი ძალა და წინ აღვუდექით“ (თამარაშვილი 1902: 7). არსებობს რელაციონები, რომლებიც იგზავნებოდა აღმოსავლეთიდან იოანე პრესვიტერის და, ხან კიდევ, დავით მეფის სახელით. ჩვენი შესწავლის საგანს ამჯერად არ წარმოადგენს ამ პიროვნების დადგენა, რომელზეც აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს. მთავარი არის ამ ტექსტების ინტერპრეტაცია დროში. საფუძველი შუა საუკუნეებში აღმოსავლეთში მცხოვრები ქრისტიანული თემების შესახებ მუდმივად არსებობდა, რადგანაც, გადმოცემის თანახმად, ამ სივრცეში ქრისტიანობა იქადაგა თომა მოციქულმა. თომა მოციქულის მიერ მოქცეული აღმოსავლეთის ქრისტიანები მუდმივად იყვნენ დასავლეთის ქრისტიანების ყურადღების ქვეშ. ამას ემატებოდა, როგორც აღმოსავლეთის ქრისტიანული სახელმწიფოების - საქართველოს და სომხეთის - არსებობა, რომლებთანაც

კონტაქტები უფრო ხელშესახები გახდა ევროპელებისთვის ჯვაროსნული ომების დასაბამიდან. დასავლეთის სასულიერო წრეებში ცნობილი იყო აღმოსავლეთში მიმობნეული ნესტორიანელების შესახებ, რომელთაც ჯერ კიდევ ადრე შუა საუკუნეებში ჰქონდათ თავიანთი ეკლესია როგორც ირანის ტერიტორიაზე, ასევე შორეულ აღმოსავლეთში. ამ წყაროებში გვხვდება სრულიად საპირისპირო ცნობები. მაგალითად, ერთ-ერთ ქრონიკაში, რომელიც 1228 წლამდე გრძელდება, გადმოცემულია, რომ დავით მეფემ, იოანე პრესვიტერად წოდებულმა, რომელიც დიდი ჯარით მოვიდა ინდოეთიდან, სპარსეთი, მიდია და ბევრი სხვა ქვეყანა სარაცინებისა დაიმორჩილა და ის აპირებდა ქრისტიანებს დახმარებოდა დამიეტაში.¹ მსგავსი ცნობები გვხვდება სხვა დასავლურ მატრიანეებშიც.² ამას ემატებოდა ასევე გადმოცემები იოანე პრესვიტერის შესახებ, რომლის ძირითადი მახასიათებელი ევროპელთათვის შემდეგი იყო: აღმოსავლეთიდან წამოსული ქრისტიანი მეფე, რაინდი, რომელიც ებრძოდა მუსლიმებს. ამდენად, რამდენიმე მკვლევარმა გამოთქვა მოსაზრება, რომ ის შეიძლებოდა ყოფილიყო დასავლეთის პოლიტიკური ძალებისათვის ახალი მოკავშირე იმ დიდ ბრძოლაში, რომელიც საუკუნეზე მეტი ხანი ჰქონდათ გაჩაღებული მუსლიმების წინააღმდეგ, ანუ ჯვაროსნულ ომებში. გადავწყვიტეთ ჩვენი დაკვირვება სწორედ ასეთი თვალსაზრისით გვეწარმოებინა: რა როლი შეასრულა საქართველოსა და დასავლეთის კათოლიკური სივრცის ურთიერთობაში ახალმა ცვლილებებმა მსოფლიო ისტორიაში? საკითხის შესასწავლად, ვფიქრობ, მეტად მნიშვნელოვანი იყო როგორც ქართული ისტორიოგრაფიის გაცნობა ამ პრობლემის შესახებ, ასევე ახალი დასავლური კვლევების შესწავლა და შესაბამისი ანალიზის გაკეთება.

ქართულ ისტორიოგრაფიაში ამ საკითხის შესწავლა მრავალმხრივია. ქართველ ისტორიკოსთა დიდი ნაწილი ძირითადად სწავლობდა და აკვირდებოდა დასავლეთის ეკლესიის როლს და მის მისიონერულ მოღვაწეობას საქართველოში. ჩვენ ძალიან გაგვიჭირდება ამ მცირე მოცულობის სტატიაში დავასახელოთ სრულყოფილად ის ავტორები, რომელთა შრომებსაც დღემდე უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს კათოლიკური ეკლესიის და მისი მისიონერული მოღვაწეობის ისტორიის შესწავლაში, მხოლოდ რამდენიმეს გამოვყოფდით, ესენია: კაიროში მოღვაწე, შუა საუკუნეების აღმოსავლეთის ცენტრის შემქმნელის, აზიზ სურიალ ატიას ნაშრომები; ³ ასევე ფრანგი ისტორიკოსის, ჟან რიშარის შრომები; ⁴

¹ Bezzola Gian Andri, Die Mongolen in Abendländischer Sicht (1220ß1270). Francke Verlag, Bern und München, 1974

² Zarncke F. Der Priester Johannes – Abhandlungen der Phil.-Hist. Cl.d. Rgl. Sächs. Ges. D. Wissenschaft 7, 8; 1879-1880

³ Aziz Suryal Atiya, The Crusade in the later Middle Ages, Methuen, 1938

განსაკუთრებულია გერმანიაში ა. ალტანერის,⁵ ხუან ანდრე ბეზოლას,⁶ ასევე ფ. ზარნკეს⁷ მიერ გამოცემული წყაროები იოანე პრესვიტერის შესახებ და ანა დოროთეა დენ ბრინკენის⁸ შეგროვილი მასალები ამ დროის საქართველოს და საქართველო-დასავლეთის ურთიერთობის შესახებ.⁹

განსაკუთრებულ აღნიშვნას საჭიროებს ის თანამედროვე ლიტერატურა, რომელიც შეეხება მონღოლთა და ევროპის სახელმწიფოების ურთიერთობისა და კათოლიკური ეკლესიის პოლიტიკას აღმოსავლეთის ქვეყნებისა და ეკლესიების მიმართ. აღსანიშნავია იოჰან ფრიდის,¹⁰ ფოლკერ რაიხერტის,¹¹ ფელიციტიას შმიდერის,¹² მარინა მიუნკლერის¹³ და სხვათა შრომები.¹⁴

XIII საუკუნის დამდეგისათვის ჯვაროსანთა სივრცე გასცდა პალესტინასა და სირიას. დასავლეთი იყურებოდა ახლო და შორეული აღმოსავლეთისაკენ, რათა გამოეყენებინა ისინი მუსლიმთა წინააღმდეგ. პაპების პოლიტიკას ჰქონდა სამი მიზანი: პირველი - ისინი იმედოვნებდნენ, რომ შეძლებდნენ მონღოლების მოკავშირეებად ქცევას და თანამედროვე პეკინისა და ირანის თავიანთ სამწყსოში -

---

⁴ Richard Jean, Miroir du Moyen Âge, Au-delà de la Perse et de l'Arménie. L'Orient latin et la découverte de l'Asie intérieure. Quelques textes inégalement connus aux origines de l'alliance entre Francs et Mongols (1145-1262), Brepolis, Turnhout, Belgium, 2005; Richard Jean, Les Relations Entre L'Orient Et L'Occident Au Moyen Age: Études Et Documents, London 1977; Richard Jean, La papauté et les missions d'Orient au Moyen Age XIII-XVe siècle, Paru en juin, 1998

⁵ Altaner B. Die dominikanermissionen des 13. jahrhunderts: Forschungen zur geschichte der kirchlichen unionen und der mohammedaner- und heidenmission des mittelalters Franke buchhandlung, 1924

⁶ Bezzola Quan Andri, Die Mongolen in Abendländischer Sicht) 1220-1270, Beitrag zur Frage der Völker begegnungen, Franke Verlag Bern und München, 1974

⁷ Zarncke , F. Der Priester Johannes – Abhandlungen der Phil.-Hist. Cl.d. Rgl. Sächs. Ges. D. Wissenschaft 7, 8. 1879-1880

⁸ Den Brincken Anna Dorothee, Die “Nazines Christianorum Orientalium” im Verständnis der Lateinischen Historiographie, von der Mitte des 12. bis in die zweite Hälfte des 14. Jahrhunderts, Böhlau Verlag Köln, 1973; Anna Dorothee von Den Brincken, Fines Terrae, Die Enden der Erde und der Vierten Kontinent mittelalterlichen Weltkarten, Hannover, 1992

⁹ შეიძლება ითქვას, ამ ნაშრომებით ჩვენ ევროპელთა ზოგად წარმოდგენებს უფრო ვიგებთ საქართველოსა და ქართველთა შესახებ, ვიდრე რაიმე კონკრეტული პოლიტიკური პროცესების ისტორიას

¹⁰ Fried J. Auf der Suche, Auf der Suche nach der Wirklichkeit die Mongolen und die Europäische Erfahrungswissenschaft im 13. Jahrhundert, 1986 - HZ. 243, pp.287- 332

¹¹ Reichert F., Begegnungen mit China, Die entdeckung Ostasiens im Mittelalterm Hrsg. Raymund Kottje und Hubert Mordek, Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters, Band 15, 1992

¹² Schmieder F. Europa und die Fremden. Die Mongolen im Urteil des Abendlandes vom 13. - 15. Jahrhundert, Sigmaringen 1994 (Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters. 16) = Diss. masch. Frankfurt am Main 1991

¹³ Münkler M. Erfahrungen des Fremdes Die Beschreibung Ostasiens in den Augenzeugenberichten des 13. und 14. Jahrhunderts, 2000

¹⁴ Leopold A. How to recover the Holy Land. The Crusade proposals of the late Thirteenth and early fourteenth centuries, Ashgate, 2000; Jackson P., The Mongols and the West: 1221-1410, London, New-Jork, 2005; Dawson Chr. Die Mission to Asia, London 1992

კათოლიკური ეკლესიის ქვეშ მოქცევას. ეს წარმატება იქნებოდა უფრო მეტი, ვიდრე უნგრელების მოქცევა XI საუკუნეში; მეორე - თავიდან უნდა აეშორებინათ ამ თვალსაზრისით ახალი საფრთხე, „ღმერთის ახალი მატრახი“, რომელთა შურისძიებამ ორჯერ - 1222-1223 და 1241-1242 წლებში - თავზარი დასცა ევროპას; მესამე - გამოეყენებინათ ხელსაყრელი მომენტი და, გამაერთიანებელი აქტით ლათინთა და მონღოლთა შორის, დაემარცხებინათ მამლუქთა იმპერია. ეს იყო ჯვაროსნული ლაშქრობის იდეა, სადაც ორივე ძალა იყო გაერთიანებული, რათა ეხსნათ წმინდა მიწა მუსლიმთა ბატონობისაგან.

პაპების ეს მცდელობა აშკარად ვლინდება ევროპაში მიმდინარე პროცესებში. გაჩნდა განსაკუთრებული ინტერესი აღმოსავლეთის შესწავლისა და ახალი პირობები აღმოსავლეთის ქრისტიანულ თემებთან ახლებური კონტაქტების დასამყარებლად. საჭირო გახდა მეტი ყურადღება დაეთმოთ ირანსა და მის ირგვლივ ტერიტორიებზე არსებული ქრისტიანული თემებისათვის. ამ მიზნით პაპმა მრავალი მისია გააგზავნა აღმოსავლეთში. პაპების გარდა, ასეთ ინტერესს გამოხატავდა კაპეტინგების საფრანგეთი, იმ დროისათვის ევროპის ერთ-ერთი ძლიერი სახელმწიფო, რომელმაც, ჯვაროსნულ მოძრაობაში თავისი განსაკუთრებული წვლილით, ასევე განსაკუთრებული ადგილი დაიკავა კათოლიკურ სივრცეში, მით უფრო იმ ფონზე, როდესაც სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა დაპირისპირება რომის პაპებსა და გერმანიის იმპერატორებს შორის. ამ დაპირისპირებამ თავის პიკს ინოკენტი IV-სა და ფრიდრიხ II-ს შორის დაპირისპირებისას მიაღწია. ამდენად, საფრანგეთის მეფე აღმოჩნდა უფრო აქტიური, რომელმაც დაიწყო მოძრაობა მონღოლთა კარზე თავისი ინტერესების გასავრცელებლად, რისთვისაც მან თავისი ელჩობებიც გააგზავნა შორეულ აღმოსავლეთში.¹⁵

შუა საუკუნეების ადრეული პერიოდიდანვე გვაქვს ჩანაწერები მოგზაურებისა, რომლებიც აღწერენ ე.წ. თათართა სივრცეს - “Pax Tartarica”. მოგზაურები ჩნდებიან შემდეგი თანმიმდევრობით: ჯერ ნესტორიანელი მოძღვარი, შემდეგ მუსლიმი

---

¹⁵ აღმოსავლეთ აზიაში ქრისტიანული თემების შესახებ გადმოგვცემენ როგორც მატერიალური კულტურის ძეგლები, მაგ., ქვის ფილა მეშვიდე საუკუნიდან, რომელზეც შემორჩენილია წარწერა ჩინურ ენაზე და მიუთითებს ეკლესიის მშენებლობაზე დაახლოებით 638 წელს, ასევე ცნობა იმის შესახებ, რომ 635 წელს ირანელმა მონაზონმა, სახელად ა-ლო-პენმა ჩამოუტანა წმინდა წერილი იმპერატორს; მან წაიკითხა წიგნი და გასცა ბრძანება, რომ მათ შეეძლოთ ეს გაეცნოთ ხალხისთვის. აბუ დულაფი, სამანიდ ნასრ მეორის კარის პოეტი, აჰმად ბუხარელი (913-942) თან ახლდა ჩინეთის ელჩს თავის სამშობლოში. მოგვიანებით ის წერდა თავისი მოგზაურობის შესახებ, სადაც გადმოსცემდა, რომ ის შეხვდა ქრისტიანებს და ნახა ტაძრები ჩინეთის რამდენიმე ქალაქში. Philips J. R. The medieval Expansion of Europe, Oxford, 1998

მოგზაური, ევროპელი ვაჭარი და კათოლიკე მისიონერი. ისინი თავისუფლად გადაადგილდებიან მონღოლთა მმართველობას დაქვემდებარებულ ტერიტორიაზე.

ყველაზე ადრინდელი გაცვლა ევროპიდან ელჩობისა თარიღდება XIII საუკუნის შუა პერიოდიდან. ეს მოხდა პაპ ინოკენტი IV და დიდ ყაენ გუიუქს შორის. 1245 წელს, ლიონის საეკლესიო კრების დროს,¹⁶ წმინდა პონტიფიკოსმა გააგზავნა ორი დესპანი წერილით, რათა მოეწვია კრებაზე დიდი ყაენი და „თათრეთის“ ხალხი შეერთებოდა ერთიან ქრისტიანულ ეკლესიას. ერთ-ერთს ამ ელჩობიდან, ლორენცო პორტუგალელს, უნდა¹⁷ ემოგზაურა თათრების კარზე სომხეთისა და სპარსეთის გავლით. არსებული წყაროებიდან გამომდინარე, საეჭვოა, რომ მისი მოგზაურობა ქალაქ ლაიაცოს (კილიკიის სომხეთში) გასცდენოდა.

სხვა ფრანცისკელი პლანო კარპინი¹⁸ ლიონიდან გავიდა 1245 წლის 16 აპრილს და გაემართა ჩრდილოეთით, კიევის მიმართულებით, სადაც მიაღწია 1246 წლის 3 თებერვალს.

საქართველოს და კათოლიკეთა ურთიერთობისათვის საინტერესოა ლომბარდიელი დომინიკანელი ბერის, ასცელინის ისტორია. ის შეხვდა მონღოლთა მმართველ ბაიჯუს 1248 წელს. მას თან ახლდა სიმონ დე სანკვენტინი, რომელმაც დაწერა ამის შესახებ თავის „თათრების ისტორიაში“ - *Historia Tartarorum*.¹⁹ სიმონ დე სანკვენტინი ხვდება საქართველოში. როგორც ჩანს, ამ დროს დომინიკელი მონაზონი გიშარდ კრემონელი უკვე თბილისში იმყოფებოდა. ძალიან საინტერესოა სიმონ დე სანკვენტინის მიერ მოთხრობილი ერთი ლეგენდა, რომელიც საკმაოდ პოპულარული იყო შუა საუკუნეებში. ეს არის გადმოცემა გოგისა და მაგოგის შესახებ. გადმოცემის თანახმად, ისინი წარმოადგენდნენ ებრაელთა დაკარგულ

---

¹⁶ ლიონის კრებაზე ძირითადად განიხილებოდა: სარაციანების გაძლიერება და მდგომარეობა წმინდა მიწაზე, ბერძნებთან განხეთქილება, თათრების სისასტიკე აღმოსავლეთში და ფრიდრიხ მეორის საკითხი. ამ კრების შემდეგ ჩნდება განსაკუთრებული ყურადღება აღმოსავლეთის მიმართ; ფართოვდება არა მხოლოდ პოლიტიკური ინტერესი მათ მიმართ, არამედ თვით აღმოსავლეთის კულტურისა და ენების შესწავლა ხდება მნიშვნელოვანი.

¹⁷ Monumenta Germaniae Historica; Epistolae Saeculi XIII: E Regestis Pontificum Romanorum, ed. Karl Rodenberg (Berlin, 1887), Vol. 2, No. 102, p. 72. De Rachewiltz I., Papal Envoys to the Great Khans, Stanford University Press, 1971, p. 87.

¹⁸ John de Plano Carpini, Geschichte der Mongolen und Reisebericht 1245-1247. Übersetzt und erläutert von Fridrich Risch, Leipzig, 1930; პლანო კარპინთან ერთად იმოგზაურა ბენედიქტ პოლონელმა, რომელიც ასევე მოგვითხრობს საქართველოზე - ჯავახია ბ. ცნობები საქართველოსა და ქართველების შესახებ შუა საუკუნეების დასავლეთევროპულ მოგზაურთა წიგნებში (ბენედიქტ პოლონელი, ჟან დე მანდეველი). საისტორიო კრებული 1, 2011, გვ. 171-185.

¹⁹ სიმონ დე სანკვენტინი საქართველოს შესახებ ცნობების ერთ-ერთი საინტერესო ავტორია. იხ.: Simonde Saint-Quentin, Histoire des Tartares. Publier Jean Ruchard, Paris, Librairie Orientaliste Paul Geuthner 12, Rue Vavin, 1965; ჯავახია ბ. XIII საუკუნის დომინიკანელი ბერი საქართველოს შესახებ. შუა საუკუნეების ისტორიის საკითხები, VII, თბ., 2005, გვ. 62-68; ნინიძე დ. სიმონ დე სანკვენტინის ცნობები საქართველოს შესახებ. ქართული დიპლომატია - წელიწადეული, თბ., 2005.

ტომებს, რომლებიც ალექსანდრე მაკედონელმა გადაასახლა და ჩაკეტა კავკასიის ჩრდილოეთში. ამ ტომებიდან, როგორც ანტიქრისტეს ხალხისაგან, მეორე მოსვლის უამს მოსალოდნელი იყო ნგრევები. ვფიქრობთ, სანკვენტინის ხაზგასმა, რომ გოგისა და მაგოგის ხალხი საქართველოს საზღვარზე ბინადრობდა, მიმანიშნებელია იმ ფუნქციაზე, რომელიც საქართველოს ჰქონდა ანტიკური ხანიდან ცივილიზებული სამყაროს წინაშე - დაეცვა დასავლეთის ცივილიზაციის საზღვრები, რომელიც შუა საუკუნეებში უკვე ქრისტიანულ სივრცედ არის წარმოდგენილი. სიმონი მონღოლებს მიიჩნევდა გოგისა და მაგოგის წარმომადგენლებად.²⁰

ასცელინი თავის მოგზაურობას იწყებს ლიონიდან, 1245 წელს, გაზაფხულზე და დანარჩენებს უერთდება თბილისში. ეს კამპანია მიემართება სომხეთის, საქართველოს, სირიის და სპარსეთის გავლით ბაიჯუსაკენ, რომელიც იყო დიდი ყაენის სარდალი დასავლეთ აზიაში. ბაიჯუ პასუხობს პაპის წერილს.²¹ მათ ჩააღწიეს იქამდე 1247 წლის მაისში და დარჩნენ ივლისამდე. ბაიჯუმ, თავის მხრივ, ორი დესპანი გააგზავნა პაპთან, ესენი იყვნენ აი-ბეგი და სარგისი. პირველის სახელი, ჩანს, თურქული წარმოშობისაა, ხოლო მეორე ნესტორიანელი ქრისტიანი ჩანს. თათართა მოტივაცია იყო თვალყური ედევნებინათ და შეეგროვებინათ ინფორმაცია დასავლეთის ქვეყნების და პაპის სიძლიერის შესახებ. ელჩობა გაემართა აკრას მიმართულებით. შემდეგ მათ ვხვდებით ლიონში, პაპის კარზე. ინოკენტი IV-ს ჰქონდა რამდენიმე შეხვედრა ელჩებთან. ის ეცნობოდა ამ ხალხების პოზიციებს ქრისტიანობასა და დასავლეთთან კოოპერაციასთან დაკავშირებით. შემდეგ გაისტუმრა უკან შესაბამისი საჩუქრებითა და წერილებით, მიმართვით ალიანსისა და კეთილგანწყობის შესახებ.

ანდრე დე ლონჟიუმო ²² ასპარეზზე ჩნდება ლუი IX პირველ და მეორე ელჩობასთან დაკავშირებით, რომელიც ლუიმ გაუგზავნა მონღოლთა ყაენს. მეფემ ჯვარი აიღო 1241 წელს. მისი ლაშქარი კვიპროსში 1248 წლის სექტემბრის თვეში ჩავიდა და დაბანაკდა ნიქოზიაში, მეფის კარზე. აქ მას ჰქონდა ორი შეხვედრა მონღოლთა ელჩებთან. ესენი იყვნენ დავითი და მარკუსი.²³ მათ ჩაიტანეს წერილი ლუისათვის. საფრანგეთის მეფე პატივით შეხვდა მონღოლთა წარმომადგენლებს და საბოლოოდაც პატივით გააცილა თავის პატრონთან, 1249 წლის 27 იანვარს. მათთან ერთად თვითონაც გააგზავნა ელჩობა, რომელიც შედგებოდა დომინიკანელი

²⁰ Vincentius Bellovacensis (Vincend de Beauvais) Speculum Quadruplex sive Sepeculum Maius, Naturale, Dodrinale, Morale, Historiale, Graz, Academische Verlag, Austria, 1965; XXXII, 91.

²¹ Pelliot P. Les Mongols et papauté, p. 102-103.

²² ანდრე დე ლათინთა იმპერატორ ბოლდუენ მეორის მიერ გაყიდული მაცხოვრის ეკლის გვირგვინი 1238 წელს კონსტანტინოპოლიდან პარიზში ჩაიტანა.

²³ Vincentius Bellovacensis (Vincend de Beauvais) Speculum Quadruplex sive Sepeculum Maius, Naturale, Dodrinale, Morale, Historiale, Graz, Academische Verlag, Austria, 1965; XXXII, 91.

ძმებისაგან: ანდრე დე ლონჟიუმო და ჟან დე კარკასსონე. პირველი მათგანი ახალი დაბრუნებული იყო აღმოსავლეთიდან. ახალი ელჩობა გაემგზავრა კვიპროსიდან ანტიოქიაში, შემდეგ მოსულისა და თავრიზის გავლით ჩავიდა ელჯიგიდისთან ირანის გულში. ელჩებმა ყაენთან საჩუქრები გაცვაღეს, ასევე რწმუნების სიგელები წარადგინეს. ლომანჟუ და მისი თანმხლებები დაბრუნდნენ ლევანტში, ალექოს გავლით, 1251 წელს, შედეგების გარეშე - არც კოოპერაცია და არც მონღოლთა გაქრისტიანება არ შედგა, რაც წარმოადგენდა ლუი წმინდას მთავარ ამოცანას.²⁴

ანდრე დე ლონჟიუმო დაბრუნებასთან ერთად ლუი IX სხვა ელჩობას აგზავნის, რომელიც შედგება გიომ რუბრუკის და სხვა ბერის, ბარტოლომეო და კრემონასგან. რუბრუკი გვაწვდის ცნობებს დღიურის სახით, რომელიც მან მიუძღვნა ლუი წმინდას.²⁵

რუბრუკი და მისი თანმხლები კესარეადან 1252 წელს გავიდნენ და გაემგზავრნენ კონსტანტინოპოლში, შემდეგ გადავიდნენ ზღვით სოლდაიაში, ყირიმში და იქიდან გაემართნენ ბათო ყაენთან რუსეთის სტეპების გავლით, შემდეგ მანგუ ყაენთან მონღოლეთში. გზაზე ისინი ესტუმრნენ ალანებს, რომლებიც თავს აჩვენებდნენ კათოლიკებად, მაგრამ მხოლოდ სახელით. მათ არ ჰყავდათ მოძღვრები, რომლებიც წარუძღვებოდნენ მათ და გაარკვევდნენ თავიანთ რელიგიაში.

1254 წელს რუბრუკი უკან დაბრუნდა, იქ საქადაგებლად დარჩა ბარტოლომე დე კრემონა.²⁶ აქამდე არცერთი ლათინი მოგზაური არ იყო ნამყოფი ირანის მონღოლთა სახანოს იქით, მონღოლეთსა და ჩინეთში. ეს პირველად შეძლეს ვენეციელმა ვაჭრებმა, ძმებმა ნიკოლო და მაფეუო პოლოებმა. ისინი ყუბილაი ყაენის კარზე ჩავიდნენ 1265 წლისათვის. უკან, ევროპაში დაბრუნებისას ისინი ესტუმრნენ პაპ გრიგოლ X-ს და მას ყუბილაი ყაენის დანაბარები გადასცეს, - თხოვნა ქრისტიანი მქადაგებლების გაგზავნის შესახებ. 1271 წლის დასასრულს პაპმა გააგზავნა მონღოლეთში ორი დომინიკანელი ბერი, ვაჭრებთან ერთად, და ამით გახსნა ახალი ველი მისიონერული მოღვაწეობისათვის. მან მათ გაატანა წერილები მონღოლთა ყაენთან, მაგრამ მისიონერებმა სომხეთში ეგვიპტელი მამლუქების (ეს უნდა იყოს სულთან ბაიბარსი - 1260-1277) შემოსევის გამო, შეწყვიტეს მოგზაურობა ლაჯაზოში.

²⁴ Aigle D. The Letters of Eljigidei, H'uleg'u and Abaqa: Mongol overtures or Christian Ventriloquism?. Inner Asia, 2005, 7 (2), pp.143-162.

²⁵ Der Bericht des Franziskaners Wilhelm von Rubruk über seine Reise in das Innere Asiens in den Jahren 1253/1255. Erste vollständige Übersetzung aus dem Lateinischen. Herausgegeben und bearbeitet von Hermann Herbst, Griffel-Verlag, Leipzig 1925.

²⁶ Bezzola Gian Andri, Die Mongolen in Abendländischer Sicht (1220B1270). Francke Verlag Bern und München, 1974, p. 121.

საბედნიეროდ, ძმებმა თან წაიყვანეს ნიკოლოს უმცროსი ვაჟი მარკო პოლო, რომელმაც ჩინეთში 17 წელი დაყო. შემდეგ მან ამ თავგადასავლის შესახებ ანგარიში დაწერა.²⁷

მარკო პოლოს ღირსეული და პირდაპირი მონაცვლე იყო ჯოვანი მონტე კორვინო,²⁸ ადამიანი, რომლის პიროვნულმა გმირობამ, მისმა განსაკუთრებულმა დეაწლმა გახადა იგი კათოლიკური ეკლესიის ფუძემდებლად და ლათინური მისიის მამად შორეულ აღმოსავლეთში. მის შესახებ ძალიან მწირი ინფორმაცია დაგვრჩა. ის დაიბადა XIII საუკუნის დამდეგს, იყო ჯარისკაცი, მოსამართლე და მასწავლებელი, შემდეგ გახდა ფართოდ ცნობილი და განათლებული ფრანცისკელი ბერი. 1280 წელს ფრანცისკელთა გენერალურმა მინისტრმა შეარჩია ის მისიონერად აღმოსავლეთში. როგორც სხვადასხვა წერილიდან ჩანს, ჯოვანი მოიხსენიება, როგორ არქიეპისკოპოსი და პატრიარქი სრულიად აღმოსავლეთისა. ჯოვანი გარდაიცვალა 1328 წელს. მისი უკანასკნელი მიმდევარი იყო ფრანცისკელი ჯოაკიმო ფლორენციელი, რომელიც მოკლეს 1362 წელს.²⁹

რადგანაც ამჯერად მხოლოდ XIII საუკუნის მისიონერულ მოღვაწეობაზე გვაქვს საუბარი, თავს ავარიდებთ XIV საუკუნის მეტად მნიშვნელოვან ფიგურებს, რომელთაც თავიანთი მოღვაწეობით დიდი კვალი დაამჩნიეს აღმოსავლეთსა და საქართველოს. ვფიქრობთ, ცალკე განხილვის საგანი შეიძლება იყოს დასავლეთი და პოლიტიკური ცვლილებები საქართველოში და ასევე ცვლილებები ქართულ საზოგადოებაში.

ვიმედოვნებთ, მომავალში ჯვაროსანთა ეპოქისა და შუა საუკუნეების საქართველოსა და აღმოსავლეთის ისტორიის მკვლევრები ნამდვილად დაუთმობენ მეტ ყურადღებას ჩვენ მიერ ზემოთ დასახელებული მისიონერებისა და პოლიტიკური დესპანების ცნობებს,³⁰ რაც მოგვცემს საშუალებას, უფრო ნათელი გახედეს ამ ეპოქის როგორც პოლიტიკური სურათი, ასევე ამ დროის ქრისტიანული საზოგადოება და მისი ურთიერთობა სხვა კონფესიებთან. რთულია ამ ნაშრომში პოლემიკის წარმოება ისეთ საკითხებზე, როგორცაა ამ დროისათვის საქართველოში კათოლიკური სარწმუნოების ოფიციალური სტატუსი. ამჯერად მხოლოდ ზოგად დასკვნებს უნდა

---

²⁷ Marco Polo. Die Beschreibung der Welt. Die Reise von Venedig nach China 1271 – 1295; 3. Auflage, Erdmann, Wiesbaden 2016.

²⁸ Jackson, P. The Mongols and the West: 1221-1410. Longman, 2005, p. 314; Atiya Aziz Suryal. The Crusade in the later Middle Ages, London, 1938, p. 246-250; Cathay and the Way Thither, ed. Sir Henry Yule London: Hakluyt Society, 1914, Vol. III, pp. 45-58.

²⁹ Jackson, P. The Mongols and the West..., p. 255.

³⁰ ამ შემთხვევაში წარმოდგენილია მხოლოდ ნაწილი ამ ცნობებისა, რადგანაც ნაწილი ამ წყაროებისა ჯერ კიდევ მოითხოვს ფართო შესწავლას. ზოგიერთ ამ წყაროზე ჩვენ უკვე გვქონდა საუბარი სტატიაში - ჯავახია ბ. ჯვაროსანთა ეპოქის ლათინური წყაროები საქართველოს შესახებ, გივი ჟორდანიანი - 90, გვ. 230-237.

დაჯერდეთ, რადგანაც თვით ამ სტატიის მოცულობა ვერ უზრუნველყოფს ამ პოლემიკის წარმოებისათვის საკმარის სივრცეს.

ჩვენ მიერ შესწავლილი წყაროები ნათლად ადასტურებენ, რომ XIII საუკუნის დამდეგიდან განსაკუთრებული ხდება კათოლიკური სამყაროს ინტერესი საქართველოს მიმართ.³¹ მიუხედავად ამისა, საქართველოს პოლიტიკური მმართველობა ინარჩუნებს ტრადიციულ სარწმუნოებას და ასევე საქართველოს ეკლესია თავის დამოუკიდებლობას. ამდენად, მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ამ დროისათვის არ ყოფილა არავითარი განხეთქილება საქართველოს ეკლესიასა და რომის წმინდა საყდარს შორის, არ იქნებოდა მართებული. როგორც რომის პაპებისაგან საქართველოში გამოგზავნილი, ასევე საქართველოდან რომის წმინდა საყდარში გაგზავნილი წერილები, ჩემი აზრით, უფრო ნათელი დასტურია იმისა, რომ საქართველოს ეკლესია, მსგავსად სხვა აღმოსავლეთის ეკლესიებისა, ჩამოცილებულია რომის ეკლესიას. ამის დასტურად ისიც არის საკმარისი, რომ რომის ეკლესიას განზრახული აქვს, გამოაგზავნოს მისიონერები საქართველოში.

როგორც ჩანს, XIII საუკუნის დამდეგს საქართველოში განვითარებული ტრაგიკული მოვლენებით - ჯალალედინის შემოსევა და მონღოლთა გამორჩენა - ლათინური სამყარო არათუ არ კარგავს ინტერესს საქართველოს მიმართ, არამედ, პირიქით, ასეთი აქტიური ის არასოდეს ყოფილა. რადგანაც, ასევე, ბერძნებთან დაპირისპირების პირველ ეტაპზე (იგულისხმება კონსტანტინოპოლის აღება 1204 წელს და ასევე ბრძოლები ლათინთა ნიკეის ბერძნულ იმპერიასთან) შექმნილი სიტუაციის გამო, მხოლოდ საქართველო იყო შესაძლო მოკავშირე ლათინებისა მუსლიმთა წინააღმდეგ. აშკარაა, რომ, განსხვავებით ბიზანტიის ეკლესიისაგან, საქართველოს ეკლესიას ისინი უფრო პოზიტიურად უყურებდნენ და მასში ეძიებდნენ მოკავშირეს. ამჯერად პაპები ცდილობდნენ არა მხოლოდ მეფეებზე გავლენის მოხდენას - მათ გაქრისტიანებას, არამედ ისინი ასევე შესაძლებლად მიიჩნევდნენ ემუშავათ ამ მიმართულებით სხვადასხვა პოლიტიკური ერთეულების ხელმძღვანელებზე, სამხედრო პირებზე და აქ დაეარსებინათ თავიანთი ეკლესიები,

---

³¹ დომინიკანელი ბერის, ფილიპის მიერ 1237 წელს წმინდა ქვეყნიდან გაგზავნილი წერილი პაპ გრიგოლ IX მიმართ, სადაც იგი წერდა აღმოსავლეთის ქრისტიანული ეკლესიების მდგომარეობის და მათთან გაერთიანების შესაძლებლობის შესახებ. ეს წერილი გადმოცემულია ბენედიქტიანელი მათე პარიზელის ქრონიკაში. ფილიპი თავის წერილში წერს აღმოსავლეთის ეკლესიის წარმომადგენლების მზაობის შესახებ კათოლიკურ ეკლესიასთან გასაერთიანებლად. Altaner B. Die Dominikanermissionen des 13. Jahrhunderts: Forschungen zur Geschichte der kirchlichen Unionen und der Mohammedaner- und Heidenmission des Mittelalters (= Breslauer Studien zur historischen Theologie. Band 3). Franke, Habelschwerdt 1924.

რომლებიც ისევე, როგორც დასავლეთ ევროპის ტერიტორიაზე, აქაც პაპის ტახტის პირდაპირი გავლენის ქვეშ იქნებოდნენ.³²

საქართველოს მიმართ, ისევე, როგორც სხვა საქრისტიანოს მიმართ, ძალიან მძაფრდება ლათინთა ინტერესები. ლათინები უფრო და უფრო იპყრობენ აღმოსავლეთის სივრცეს, მაგრამ არა პოლიტიკურად, არამედ უფრო ძლიერია მათი ინტერესი აღმოსავლური კულტურის მიმართ. ჩვენ გვსურს წარმოვიდგინოთ ზოგადი სურათი ლათინური სამყაროს საქართველოსთან და საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიასთან მიმართებაში. იულიან შილის³³ ნაშრომის შესაბამისად, რომელიც დაწერილია დომინიკელი ბერების აღმოსავლეთში მოგზაურობების აღწერებზე დაკვირვების შედეგად, ვხედავთ კულტურული აღქმისა და რელიგიური განსხვავების ორ ტიპს, უპირველესად „სხვა“ და „უცხო“ კატეგორიებს.

ჩვენი დაკვირვებების საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ საქართველო იყო „სხვა“ სივრცე კათოლიკებისათვის, მაგრამ ის არასოდეს ყოფილა „უცხო“, რადგანაც საქართველოსა და ლათინურ სამყაროს შორის კონტაქტი მუდმივად არსებობდა. „უცხო“ არის ის, რომელიც საზღვრის იქით მდებარეობს, სადაც ადამიანმა არ იცის რა არის „მსგავსი“ და რა არის „სხვანაირი“. წარმართული სივრცე, თვით ევროპაშიც, გაქრისტიანებამდე იყო ქრისტიანთათვის უდავოდ „უცხო“. XIII საუკუნეში მომხდარი ცვლილებების ფონზე, როდესაც დასავლეთმა დაიწყო აღმოსავლეთის შესწავლა როგორც პოლიტიკურად, ასევე უფრო ღრმად გაეცნო მის ყოფასა და ყოველდღიურობას, გაჩნდა გარკვეული წარმოდგენები აღმოსავლეთის კულტურის შესახებ. ამ კონტაქტების საფუძველზე მოხდა თვით მუსლიმების გადაკვალიფიცირება „ურწმუნოთა კატეგორიიდან“ „არასწორად მორწმუნეთა“ კატეგორიაში. ქრისტიანები მათ კონკურენტად აღიქვამდნენ. მუსლიმური კულტურა მათ „უცხოს“ კატეგორიიდან გადაიტანეს „სხვის“ კატეგორიაში. ამ ეპოქის დაკვირვებიდან ჩანს, რომ საქართველო არამც და არამც არ არის „უცხო“ სივრცე და ის არც „სხვის“ კატეგორიაში შეიძლება წარმოვადგინოთ, მიუხედავად იმისა, რომ არის პირდაპირი მითითებები პილიგრიმთა წერილებში, რომ საქართველოს ეკლესია და ქართველები არიან ბერძნული ეკლესიის მიმდევარნი.

³² ჯავახია ბ. ჯვაროსანთა ეპოქის ლათინური წყაროები საქართველოს შესახებ, გივი უორდანი - 90, გვ. 230-237.

³³ Schiel J. Die Saracenen im Orientbild der Dominikaner des 13. Und 14. Jahrhunderts. Eine Untersuchung zum Eigen und Fremdwahrnehmung von europäischen Reisenden am Beispiel der Missionerrechte von Ricoldus von Monte Croce und Jordanus von Severac. Wissenschaftliche Hausarbeit im Rahmen des Ersten Staatsprüfung für das Amt des Studienrats. Berlin, 2003 - Borgolte M. Mittelalter in der Grosseren Welt, Berlin, Akademie Verlag, 2014, p.74.

ფიქრობ, „სხვა საკუთარს გვერდით“ - ასე შეიძლება განვსაზღვროთ ლათინთა დამოკიდებულება საქართველოს მიმართ. ასეთები იყვნენ მათთვის ქრისტიანები, რომლებიც არ იყვნენ კათოლიკები, თუმცა ბევრი რამ იყო მსგავსი მათ კულტურაში, ყოფასა და ცხოვრებაში.

ბიბლიოგრაფია

- თამარაშვილი, მიქელ. ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის, ნამდვილის საბუთების შემოტანითა და განმარტებით XIII საუკუნიდან ვიდრე XX საუკუნემდე. თფილისი, ქართული წიგნი, 1902
- ჯავახია, ბ. ცნობები საქართველოსა და ქართველების შესახებ შუა საუკუნეების დასავლეთევროპელ მოგზაურთა წიგნებში (ბენედიქტ პოლონელი, ჟან დე მანდევილე). საისტორიო კრებული 1, 2011, გვ. 171-185
- ჯავახია, ბ. ჯვაროსანთა ეპოქის ლათინური წყაროები საქართველოს შესახებ. გივი უორდანიანი - 90, გვ. 230-237
- ჯავახია, ბ. XIII საუკუნის დომინიკანელი ბერი საქართველოს შესახებ. შუა საუკუნეების ისტორიის საკითხები, VII, თბ., 2005, გვ. 62-68; ნინიძე დ. სიმონ დე სანკვენტინის ცნობები საქართველოს შესახებ. ქართული დიპლომატია - წელიწადეული, თბ., 2005
- Altaner, B. Die dominikanermissionen des 13. jahrhunderts: Forschungen zur geschichte der kirchlichen unionen und der mohammedaner- und heidenmission des mittelalters Frankes buchhandlung, 1924
- Aigle, D. The Letters of Eljigidei, H'uleg'u and Abaqa: Mongol overtures or Christian Ventriloquism?. Inner Asia, 2005, 7 (2)
- Aziz Suryal Atiya , The Crusade in the later Middle Ages, Methuen, 1938
- Bezzola Quan Andri, Die Mongolen in Abendländischer Sicht)1220-1270, Beitrag zur Frage der Völker begegnungen, Franke Verlag Bern und München, 1974
- Bezzola Gian Andri, Die Mongolen in Abendländischer Sicht (1220B1270). Francke Verlag, Bern und München, 1974
- Der Bericht des Franziskaners Wilhelm von Rubruk über seine Reise in das Innere Asiens in den Jahren 1253/1255. Erste vollständige Übersetzung aus dem Lateinischen. Herausgegeben und bearbeitet von Hermann Herbst, Griffel-Verlag, Leipzig 1925
- Fried J. Auf der Suche, Auf der Suche nach der Wirklichkeit die Mongolen und die Europäische Erfahrungswissenschaft im 13. Jahrhundert, 1986 - HZ
- Jackson, P. The Mongols and the West: 1221-1410. Longman, 2005, p. 314; Atiya Aziz Suryal. The Crusade in the later Middle Ages, London, 1938, p. 246-250; Cathay and the Way Thither, ed. Sir Henry Yule London: Hakluyt Society, 1914, Vol. III

- Jahrhundert, Sigmaringen 1994 (Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Augenzeugenberichten des 13. und 14. Jahrhunderts, 2000)
- John de Plano Carpini, Geschichte der Mongolen und Reisebericht 1245-1247. Übersetzt und erläutert von Fridrich Risch, Leipzig, 1930
- Leopold A. How to recover the Holy Land. The Crusade proposals of the late Thirteenth and early fourteenth centuries, Ashgate, 2000; Jackson P., The Mongols and the West:1221-1410, London, New-York, 2005; Dawson Chr. Die Mission to Asia, London 1992
- Marco Polo. Die Beschreibung der Welt. Die Reise von Venedig nach China 1271 – 1295; 3. Auflage, Erdmann, Wiesbaden 2016
- Mittelalters. 16) = Diss. masch. Frankfurt am Main 1991
- Münkler M. Erfahrungen des Fremdes Die Beschreibung Ostasiens in den Monumenta Germaniae Historica; Epistolae Saeculi XIII: E Regestis Pontificum Romanorum, ed. Karl Rodenberg (Berlín, 1887), Vol. 2, No. 102, p. 72. De Rachewiltz I., Papal Envoys to the Great Khans, Stanford University Press, 1971
- Pelliot P. Les Mongols et papauté
- Philips J. R. The medieval Expansion of Europe, Oxford, 1998
- Zarncke F. Der Priester Johannes – Abhandlungen der Phil.-Hist. Cl.d. Rgl. Sächs. Ges. D. Wissenschaft 7, 8; 1879-1880
- Richard Jean, Miroir du Moyen Âge, Au-delà de la Perse et de l'Arménie. L'Orient latin et la découverte de Asie intérieure . Quelques textes inégalement connus aux origines de l'alliance entre Francs et Mongols (1145-1262), Brepolis, Turnhout, Belgium, 2005 ; Richard Jean, Les Relations Entre L'Orient Et L'Occident Au Moyen Age: Études Et Documents, London 1977; Richard Jean, La papauté et les missions d'Orient au Moyen Age XIIIe-XVe siècle ,Paru en juin, 1998
- Reichert F., Begegnungen mit China,Die entdeckung Ostaasiens im Mittelalter Hrsg. Raymund Kottje und Hubert Mordek, Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters, Band 15, 1992
- Schmieder F. Europa und die Fremden. Die Mongolen im Urteil des Abendlandes vom 13
- Vincentius Bellovacensis (Vincend de Beauvais) Speculum Quadruplex sive Sepeculum Maius, Naturale, Dodrinale, Morale, Historiale, Graz, Academische Verlag, Austria, 1965; XXXII, 91

Bejan Javakhia

Changes in the Eastern Policy of Popes in XIII Century and Georgia

Summary

Transformation in the Eastern policy of Popes since the fourth Crusade (seizure of Constantinople in 1204, Mongol invasion) caused the emergence of new medieval legends and contributed to the search for a new political tactics. The policy of the Popes Innocent IV and Gregory X and their attitude towards the East played a crucial role in this regard.

The analysis of travel notes and letters of papal legates, as well as those of missionary monks, could help to reconsider both - the politics of Catholic Church in the Far East and the results of these changes in Georgia. These sources highlight the growing interest of the Catholic World toward Georgia. The number of letters and appeals to Eastern Churches and vice versa increased, contacts became more active and intense. The Georgian Church had its special place among other Eastern Churches. However, Georgian political rulers maintained their traditional faith and the Georgian Church remained independent.